

УДК 340.15 (477.83/86) «18/19.» 347.965

Бойчук А. Ю.,

*кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри
адміністративного та господарського права*

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

АДВОКАТСЬКІ ПАЛАТИ ЯК ОРГАНИ АДВОКАТСЬКОГО УПРАВЛІННЯ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Сучасна українська історико-правова наука переживає період бурхливого розвитку. Береться до уваги досвід минулого, який є необхідною запорукою прогресу сучасної юридичної науки та практики; одночасно з нових позицій аналізуються події правової сфери минулих століть. Цінними у цьому контексті є інтелектуальні надбання та управлінський досвід галицьких адвокатів, які працювали у другій половині XIX – початку XX ст. і фактично заклали підвалини розвитку вітчизняного інституту адвокатури у західноукраїнському регіоні. Більшість правників, які працювали на західноукраїнських землях не лише займалися приватною юридичною практикою, але й брали активну участь у політичному житті краю. До того ж ряд галицьких адвокатів було обрано депутатами австрійського сейму і вони не тільки у залі суду, а й на парламентській трибуні відстоювали права та інтереси простого населення. Велику кількість їхнього творчого доробку можна використати в процесі реформування вітчизняної правової системи та інституту державного управління.

Окремі аспекти історії становлення вітчизняної адвокатури розкриті правниками, учасниками громадсько-політичного життя Галичини на зламі XIX і XX ст. М. Волошиним, Л. Ганкевичем, М. Глушкевичем, С. Дністрянським, Р. Домбчевським, К. Левицьким, Є. Олесницьким, В. Старосольським, А. Чайковським, М. Чубатим.

Загальноавстрійська організація адвокатури, її права й обов'язки вперше визначені йозефінським положенням 1781 р. про загальний судовий устрій. Адвокатура була тісно пов'язана з судом, їх розглядали разом як два необхідні відділи єдиного судового порядку [13, с. 180].

Після отримання юридичної освіти кандидат в адвокати проходив стажування в суді протягом трьох років, виконуючи канцелярську роботу. Лише після цього він міг стажуватися в патрона. Завершивши таку практику, термін якої чітко не був визначений, кандидат допускався до так званої патронізації при судах. Це означало, що він мусив здати адвокатські іспити, скласти присягу, після чого ставав патроном. Але не в усіх судах такий патрон брав участь. Приміром, у вищих судах могли виступати патрони, котрі склали спеціальний іспит і крім цього, мали особливу рекомендацію членів палести, що виступали у вищих судах [10].

Для законодавства Австрії характерним було висунення до адвокатури підвищених вимог, починаючи з установаження диференційованих і високих цenzів щодо вступу до адвокатури та завершуючи приписами щодо надання правової до-

помоги. Згаданим вище Законом про суд від 1 травня 1781 р. від особи, котра мала намір стати адвокатом, вимагалися: наявність вищої юридичної освіти, ступінь доктора права, проходження практики в адвоката без зазначення строку та складання непростих іспитів [2, с. 39]. Також, кандидат до адвокатури мусив мати незаплямовану репутацію: відсутність будь-яких боргів, добра поведінка в приватному житті тощо. Відзначимо, що подібні принципи передбачає і сучасне законодавство, зазначаючи, що «адвокатом може бути особа, що має вищу юридичну освіту..., стаж роботи у галузі права не менше двох років, володіє державною мовою, одержала в Україні свідоцтво на право зайняття адвокатською діяльністю та прийняла Присягу адвоката України» [1].

На початку XIX ст. в Австрії адвокати поділялися на двірцевих і судових – Відні; судових у великих центрах – Лінці, Зальцбурзі, Граці; земельних – у головних містах провінцій; двірцево-військових – у Відні; гірничо-судових та інших. За декретом від 30 січня 1797 р., відрізняли адвокатів у Львові, Тарнові і Станіславі від тих, котрі працювали в інших місцевостях; перших називали *advocate provinciales*, а решту – *forenses*; були ще *advocati judiciales*, які представляли своїх клієнтів перед цивільною адміністрацією. Адвокати *forenses* мали обмежені права щодо участі в справах, зокрема, не могли представляти своїх клієнтів у шляхетських судах [8, с. 328].

Цісарським декретом від 1802 р. для кандидатів до адвокатури введено нову вимогу: після проходження стажування в адвоката кандидат мав ще отримати від цісаря дозвіл на складання адвокатського іспиту. 1826 р. декретом цісаря встановлюється правило, за яким адвокат допускався до виконання своїх обов'язків лише після прийняття рішення про це міністром юстиції. Таке право номінації відкрило широкі можливості до різних зловживань із боку влади. Окремі апліканти після проходження стажування багато років очікували номінації, а інші взагалі не сподівалися її отримання [11, с. 26–27].

Відомий дослідник галицької адвокатури І. Гловацький стверджує, що в Галичині, як і в усій Польщі до захоплення її Австрією, не існувало певної організаційної структури адвокатури, вона не була об'єднана в окрему корпорацію, не існувало автономних органів адвокатури, хоча ідея об'єднання захисників у «*Collegium Advocatorum*» з'явилася вже навіть у XVII ст. [10, с. 12]. а в 1822 р. польський адвокат Давид Торосевич уклав проект створення палати правників. Однак далі від ідей і проектів справа не просунулася. Усі адвокати були прикріплені до певних судів, які й здійснювали дисциплінарний нагляд за їх діяльністю [15, s. 41].

Революційні події під час «весни народів» дали суттєвий поштовх розвитку адвокатури Австрії. Представники цієї професії стали вимагати прийняття закону про адвокатуру, надання їй статусу незалежної та автономної корпорації. Під тиском захисників та передової частини політиків уряд Австрії 16 серпня 1849 р. вперше прийняв спеціальний закон про адвокатів – Тимчасове положення про адвокатів «*Ustawa prowizoryczna o Adwokatach*». За своєю суттю цей документ регулював основні питання життя й діяльності адвокатури, хоч, як відзначають, встановлював досить обмежене самоврядування адвокатури в Австрії.

Тимчасовим положенням про адвокатуру від 16 серпня 1849 р. передбачалося утворення адвокатських палат як органів самоврядування адвокатури. Вони створювались усіма, без винятку, захисниками, котрі мали практику в окрузі вищого земельного суду. До компетенції палат належали: вибори президента палати, вибори та затвердження постійних комісій, розгляд апеляції стосовно тимчасово відсторонених або звільнених від обов'язків адвокатів, призначення ревізорів адвокатської діяльності, нагляд за дотриманням честі та гідності членами установи. Думка палати мала враховуватись і у вирішенні питання про допуск до адвокатської діяльності, проте адвокати так і не отримали вирішального впливу на призначення майбутніх захисників. На той час це право залишилось за міністерством юстиції.

Дисциплінарний нагляд за адвокатською діяльністю покладался на апеляційний суд. До його компетенції входило звільнення правників, застосування штрафних санкцій, оголошення доган тощо. Водночас, при застосуванні заходів адміністративного покарання апеляційний суд мав ураховувати думку палати адвокатів стосовно кожної конкретної справи.

Тимчасове положення й надалі підтверджувало вимоги щодо кандидатів до адвокатури (наявність австрійського громадянства, незаплямованої репутації (характеристики), ступеня доктора права, вищої юридичної освіти, отриманої у вищих навчальних закладах Австрії, складення адвокатського іспиту та проходження в суді чи прокуратурі практики протягом трьох років за наявності ступеня доктора права чи п'яти років без такого ступеня). Скласти адвокатський іспит було справою непростю. За розпорядженням міністра юстиції від 7 серпня 1850 р. іспит проводився у два етапи: спочатку усно, а згодом – письмово. На усному іспиті кандидат мав показати рівень теоретичної підготовки з цивільного й кримінального права, а на письмовому – здатність скласти письмові процесуальні документи. Особа, яка двічі не змогла скласти адвокатський іспит, до третьої спроби не допускалася [13, с. 182].

Урядові дії стосовно обмеження прав адвокатури викликали цілком закономірну реакцію. Рух за свободу адвокатури став масовим і охопив практично всіх правників краю. з 1862 р. вони отримали можливість використовувати для цього і трибуну державної ради, що розпочала свою роботу. Рух за надання адвокатурі Австрії автономії завершився прийняттям у липні 1868 р. постійного положення про адвокатуру. Документ уперше закріпив самоврядування й автономію адвокатури, скасував повноваження міністра юстиції приймати щодо кожного адвоката рішення про допуск до виконання ним своїх функцій. Дане положення дещо змінило вимоги, що висувалися до осіб, котрі виявили бажання стати адвокатами. Зокрема, встановлювалося, що кандидат мав пройти вже семирічну юридичну практику. Складання адвокатського іспиту й наявність ступеня доктора права не стали обов'язковими, їх можна було замінити п'ятирічним перебуванням на посаді радника суду.

Закон вказував, що з числа правників, які організували свої канцелярії на території судового округу земського суду, мали створюватись адвокатські палати. Вони уповноважувалися висловлювати міркування з усіх питань адвокатського життя; слідкувати за дотриманням адвокатами гідності і честі адвокатського стану

тощо. Наголошувалося на особливо важливій функції палат – розробленні законодавчих проектів з питань діяльності інституту адвокатури (ст. 2) [13, с. 180].

Відзначимо, що адвокатський порядок 1868 р. увів значну автономію адвокатської організації, підвищив рівень самоврядування в ній. Розширилось коло повноважень адвокатських палат. До їх обов'язків увійшли ведення списків адвокатів і кандидатів в адвокати своїх районів, участь у вирішенні спорів між членами палат, надавання консультативних висновків про співрозмірність адвокатських гонорарів.

Дослідженням питань виникнення адвокатських палат у Галичині займався польський учений А. Неміровський. у монографії він відзначив, що з прийняттям закону про адвокатуру від 16 серпня 1849 р. з'явилися Львівська, Золочівська, Тернопільська, Станіславська, Самбірська, Краківська та Перемишльська палати адвокатів [14, с. 78]. Потрібно зауважити, що ці палати налічували невелику кількість адвокатів. 1869 р. Тернопільська палата адвокатів, що охоплювала також територію Чортківського округу, мала всього 16 правників, а Самбірська 1868 р. – 6 адвокатів. Однак згодом у різний час усі невеликі адвокатські палати об'єдналися із Львівською палатою [9, с. 59].

З тезою про те, що адвокатські палати з'явилися 1849 р., не погоджується сучасний науковець І. Гловацький, вважаючи датою їх утворення 1862 рік. Він доводить свою думку, стверджуючи, що, «беручи за основу праці А. Неміровського, решта дослідників, стосовно питання про час й умови заснування адвокатських палат в Галичині, сприймали його твердження за істину. Особливих сумнівів таке твердження не викликало ще й тому, що Адам Неміровський був фактично сучасником життя і діяльності адвокатури в Галичині періоду, коли приймався закон про адвокатуру від 16 серпня 1849 року» [8, с. 11].

На користь аргументів І. Гловацького виступає «Урядова газета» у Львові, що, починаючи з 1855 р., періодично на своїх шпальтах друкувала списки крайових адвокатів. у таких повідомленнях до 1862 р. не згадується жодна адвокатська палата Галичини. Усі правники іменуються крайовими із вказівкою місця знаходження адвокатської канцелярії (Львів, Тернопіль, Перемишль, Станіславів, Самбір, Золочів, Жовква тощо) [6, с. 75].

Питання підготовки кандидатів і прийняття в адвокатуру, номінація правників – усе це входило в компетенції вищого крайового суду та міністра юстиції Австрії. Вирішуючи питання, пов'язані з прийомом в адвокатуру, вони кожен раз намагалися з'ясувати думку крайових адвокатів щодо прийняття нових кандидатів. Але правники не були в організаційному питанні об'єднані в колегію, палату, не мали керівництва адвокатури, до якого можна було б звертатися з відповідними запитами, вимогами чи проханнями. з таких причин у кожному судовому окрузі земського суду всі адвокати на цій території вважалися членами гона (кола адвокатів), іноді вживався ще вислів *gremium* (весь колектив, весь склад осіб) [10, с. 4].

Коло адвокатів з-поміж своїх обирало найповажнішого, найавторитетнішого правника, котрий на громадських засадах здійснював би представництво їх професійних інтересів перед судовими, адміністративними органами, міністерством юстиції, іншою владою. Таку особу шанобливо називали сеньйором. Польською

мовою *senior* означає старший, або просто – сеньйор, що видно з архівних матеріалів. Наприклад, 23 січня 1851 р. сеньйор грона львівських адвокатів повідомляв вищому крайовому суду: «На підставі наказу Високого Трибуналу від 17 грудня 1850 р. мною 15 січня 1851 р. було скликано грона львівських адвокатів для з'ясування: чи стосовно допуску до виконання адвокатури Марцелія і Маріана Мадейських ніхто з адвокатів не має заперечень. Оскільки жоден з адвокатів не висловився проти наміру Марцелія і Маріана Мадейських, тому від імені грона львівських адвокатів заявляю: проти допуску до адвокатури Марцелія і Маріана Мадейських ніхто з адвокатів заперечень не має» [10, с. 4].

Відзначимо, що до 1862 р. в архівних матеріалах вищого крайового суду є чимало запитів на адресу сеньйора грона адвокатів з проханням з'ясувати, перевірити, обговорити, висловити думку правників з того чи іншого питання діяльності адвокатури. За цей період не трапилося жодного випадку, коли такі звернення адресувалися б виконавчим органам палати чи на ім'я президента адвокатської палати. Починаючи з 1862 р., такі запити міністерства юстиції чи вищого крайового суду вже адресувалися «відділу палати адвокатів» або президентові адвокатської палати.

За існування адвокатських палат та самоврядних органів адвокатури у випадках, коли адвокат з різних причин не міг тривалий час виконувати свої професійні обов'язки, цими органами приймалося рішення про призначення іншого адвоката (як заступника), щоб тимчасово виконувати такі обов'язки. До 1862 р. про призначення субститута мешканців судового округу чи міста повідомляв магістрат міста. Прикладом може послужити повідомлення: «Магістрат Львова повідомляє, що крайовий адвокат Людовик Доланський відмовився від виконання адвокатських функцій і за нього буде адвокат Томаш Райський та субститут крайовий адвокат Юзеф Маліновський» [10, с.4].

До створення палат та автономних органів адвокатури всі питання життєдіяльності правників вирішував вищий крайовий суд. Це стосувалося відпусток, перебування на лікуванні, тимчасового виїзду з місця проживання тощо. Так, 1850 р. адвокат Григорій Пішклевич у заяві до вищого крайового суду повідомляв, що відповідно до прийнятої ним (судом) ухвали він відправляється на лікування, а про своє повернення повідомить суд. Інший захисник Міхал Гноїнський доводить до відома суду, що він відбув у відпустку, а на своє місце залишив адвоката Дионізія Деліновського.

Зі вступом особи до адвокатури на неї відповідним судом заповнювалися так звані кваліфікаційні табелі – короткі дані про особу із зазначенням прізвища, назви юридичного факультету та року закінчення навчання, дати захисту докторату, перерахування відомостей про проходження стажування, характеристика професійного обдарування та здібностей, що проявилися під час стажування, дані про моральність тощо. з часу ж створення адвокатських палат ці табелі складали відділи палат, а на табелях підписувалися президент палати та один з членів відділу або секретар. Саме тому після 1862 р. знаходимо на цих документах помітки: «Табель складено в адвокатській палаті» [10, с. 4].

Проаналізувавши діяльність Львівської палати адвокатів, зокрема листування з вищим крайовим судом у Львові, датою її утворення можна вважати березень 1862 року.

З огляду на це можемо стверджувати, що до даного моменту Львівської палати адвокатів не існувало, оскільки вищий крайовий суд звертався з приводу боротьби з нелегальним наданням правових послуг не до відділу або ради палати чи, зрештою, президента адвокатської палати, а до колишнього кола адвокатів, *gremiumu* [7, с. 236–237].

Статут Львівської палати адвокатів затверджено міністерством юстиції Австрії 17 червня 1862 року. у березні 1862 р. відбулися загальні збори правників, які входили до колишнього кола (*gremiumu*) адвокатів у Львові, на де й засновано Львівську палату адвокатів, прийнято статут і порядок її (регламент) діяльності, обрано виконавчі органи. Згодом, 1871, 1882, 1888 і 1908 років, приймалися нові регламенти діяльності Львівської палати адвокатів. Кожного разу в тексті зазначався рік прийняття попередніх регламентів. Стосовно Статуту Львівської палати, то він приймався і затверджувався лише раз – 1862 року. На початку Статуту зазначається, що міністерство юстиції вимагало закріпити у ньому, що статус адвокатської палати визначається законом про адвокатуру від 16 серпня 1849 року [15, с.2].

Отже, Львівська палата адвокатів створена у березні 1862 р., а її правовий статус оформлено затвердженням міністерства юстиції Статуту палати у червні 1862 року. Щодо заснування в Галичині інших адвокатських палат, то вони з'явилися невдовзі після Львівської.

До 1862 р. замість обіцянок демократизувати державний лад, реально гарантувати права і свободи громадянам намітилася тенденція реваншу реакційних сил. Як відомо, одним з результатів революції 1848 р. в Австрії стало те, що монархія була змушена піти на поступки революційним силам, але конструктивні реформи в країні припинилися з утвердженням «неоабсолютизму». Уже 1853 р. було ліквідовано суд присяжних, обмежувалось право на оскарження його рішень, істотно звузилися межі захисту. у судочинстві панував формалізм. За таких обставин офіційна австрійська влада не поспішала з наданням широких організаційних та правових можливостей для діяльності адвокатів, які фактично залишались єдиними захисниками простого люду від свавілля влади [5, с. 7].

Можемо стверджувати, що вирішальну роль у створенні Львівської палати адвокатів 1862 р. відіграли згуртованість, однастайність і наполегливість самих правників в організаційному оформленні своєї незалежності та автономії, насамперед, від судової та іншої влади.

Ще одним фактором, що вплинув на появу адвокатських палат, є порівняно незначна чисельність адвокатів в окремих місцевостях, у яких за законом могла створюватися палата. Відповідно до закону від 16 серпня 1849 р. у заснуванні адвокатських палат мав обиратися голова та заступник голови палати, комісари до складу екзаменаційної комісії з прийняття адвокатських екзаменів, а також відділ як виконавчий орган палати. Отже, визріла необхідність у певній кількості захисників, щоб мати такі органи. Однак чисельність адвокатів в окремих судових округах земських судів була незначною. Як установив І. Гловацький, станом на 1849 р. у Львові налічувався 41 адвокат, з яких двоє були українцями, 3 євреї, 32 німців і поляків, 4 – інші національностей. 1859 р. в Галичині та Буковині працював 81 адвокат, 1876 р. в Галичині – 229 осіб, з них у Львові – 76 [5, с. 120].

Таким чином, поступово спостерігається збільшення кількості українських правників, котрі одночасно ставали лідерами політичних партій, очолювали боротьбу українського народу за свої права.

Адвокатський дисциплінарний статут 1872 р. передбачав створення при кожній адвокатській палаті дисциплінарної палати, що обиралася всіма її захисниками, строком на три роки. Дисциплінарне провадження проти адвоката рада розпочинала попереднім слідством: допитувала обвинуваченого, інших причетних осіб, робила зводина віч-на-віч тощо. у статуті був установлений вичерпний перелік дисциплінарних покарань, що застосовувалися до правників: догана, штраф до 300 крон (згодом – до 600 крон), тимчасове усунення з посади на термін до одного року (для кандидатів – продовження тривалості практики на той же строк) і виключення зі списку адвокатів. Виключений зі списку адвокатів вправі був через три роки клопотати про поновлення його у списку [14, с. 1083].

Свобода доступу до адвокатури різко збільшила кількість адвокатів. Так, станом на липень 1870 р. в усій Австрії зросло їх число до 1 522, а на 2 серпня 1874 р. до 1 818 осіб. у Львівському апеляційному судовому окрузі 1868 р. було 112 адвокатів, 1870 р. – 154, 1874 р. – 168. у Краківському апеляційному судовому окрузі налічувалось 1868 р. 39 адвокатів, 1870 р. – 54, 1874 р. – 64 особи 1869 р. у Львові було 44 адвокати, а 1880 р. – 79 [13, с. 184].

Загалом положення про адвокатуру дало швидкий ріст кількості захисників по всій Австрії. Тільки з 1898 до 1914 рр. адвокатський корпус Австрії збільшився з 4 009 до 5 297 осіб. 1865 р. один адвокат припадав на 22 638 жителів Австрії, 1900 р. – на 6 085, осіб 1910 – на 5 466 осіб» [12, с. 109].

Однак за наявності в певній місцевості 3 -5 адвокатів не могло й виникати питання про створення адвокатської палати, хоч закон дозволяв це робити. Після відкриття Львівської палати адвокатів невдовзі з'явилася Станіславська палата, приблизно в кінці 1864 р., оскільки її відділ 1865-1866 рр. активно боровся з нелегальною адвокатурою. Крім того, засновано Краківську, Тернопільську та Золочівську палати адвокатів (у 1862–1865 рр.), з яких остання самостійно проіснувала лише до 1873 р., після чого об'єдналася із Львівською палатою [8, с. 7].

Органами адвокатського самоврядування були адвокатські ради. На загальних зборах правників, що традиційно проводилися у приміщенні Львівської міської ратуші, обиралися:

- президент палати – строком на 3 роки;
- віце-президент – на такий самий строк;
- прокурор палати;
- три заступники прокурора;
- президент дисциплінарної ради;
- члени відділу палати в кількості 13 осіб;
- 7 заступників членів відділу палати;
- 2 заступники членів дисциплінарної ради;
- 18 екзаменаторів для прийняття адвокатських іспитів;
- 15 екзаменаторів для участі у прийнятті іспитів у кандидатів у судді;
- голова ініціативної комісії;

- віце-голова цієї комісії;
- 10 членів ініціативної комісії;
- ревізійна комісія з трьох осіб;
- ревізійна комісія для фонду соціальної підтримки й страхування адвокатів з трьох осіб;
- ревізійна комісія для фонду матеріальної допомоги сиротам і вдовам адвокатів ім. Е. Камінського – з голови і чотирьох членів комісії [6, с. 123].

На зборах Львівської палати 9 липня 1881 р. обговорювався лист міністерства юстиції про незадовільну роботу Тернопільської палати адвокатів, висловлювалася думка про приєднання її до Львівської палати. Слід зазначити, що 1872 р. з'являється ідея щодо об'єднання всіх палат у Східній Галичині із Львівською палатою, яка тоді зверталася з такою пропозицією до цих адвокатських палат. Однак на таке прохання відповіла тільки Золочівська палата. Тернопільчани виступила проти об'єднання, коли львів'яни повторно запропонували здійснити його. Перемишльська палата заснована значно пізніше, ніж інші в Галичині (імовірно, 1865 р.), хоча в джерелах ідеться йде також про 1868 рік [11, с. 1083].

Правовий статус адвокатських палат до прийняття закону про адвокатуру від 6 липня 1868 р. визначався, насамперед, законом від 16 серпня 1849 р. та статутами кожної адвокатської палати. Оскільки в архівах виявлено лише Статут Львівської палати адвокатів, то маємо підстави вважати, що очевидно він був зразком документа такого типу для інших палат, які з'являлися пізніше. Львівська палата адвокатів була дещо в особливому становищі, адже вона діяла у столиці Галичини, мала найбільшу чисельність адвокатів, набула особливого авторитету завдяки діяльності визначних адвокатів-політиків.

Статут Львівської палати адвокатів 1862 р. складався з 14, а порядок діяльності палати – з 25 параграфів. у § 1 констатовалося, що палату утворюють всі адвокати, які мають адвокатську канцелярію на території Львівського судового округу. Межі повноважень палати визначалися нормами § 4 закону від 16 серпня 1849 р. [15, с. 2].

Відповідно до згаданого порядку члени палати обирали з свого складу голову і членів відділу, секретаря та комісарів екзаменаційних комісій палати кваліфікованою більшістю голосів присутніх на загальних зборах палати (§ 17). у випадку повторного голосування, коли жодна кандидатура не набирала необхідної кількості голосів, продовжувалося голосування за кандидатури, які отримали найбільшу кількість голосів. Для обрання комісарів екзаменаційних комісій та секретаря достатньо було простої більшості голосів від присутніх на зборах. Голосування здійснювалося за допомогою карток (§ 18) [8, с. 10].

Обрана особа до органів палати мусила погодитися з таким вибором; відмовитися від нього адвокат міг лише у випадку, якщо раніше вже обирався на таку ж виборну посаду.

Загальні збори ретельно готувалися відділом палати. Питання, що висувалися на їх розгляд, міг пропонувати відділ після їх попереднього розгляду. з цього правила були два виключення: коли питання для розгляду загальними зборами пропонувало п'ять членів палати або коли питання було нагальним і потребувало

якомога скорішого вирішення. Але і тоді загальні збори мали проголосувати про внесення цих питань для їх розгляду в порядок денний без попереднього розгляду відділом палати. Особливості проведення загальних зборів чітко регламентувало тогочасне законодавство: «Загальні збори адвокатської палати мають устійнити ті правила, після яких поступати ме ся при уділюваню тих підмог; ті загальні збори можуть також зарядити, аби ті карні квоти відставляти до туземного заведеня для двигнення гаразду адвокатів» [11, с. 1083].

Голова палати вів загальні збори, надавав право висловлюватися адвокатам відповідно до черги, а сам не міг висловлюватися щодо обговорюваних питань. Цим правом він міг скористатися лише тоді, коли при голосуванні голоси поділялися порівну. Якщо ж він сам уносив клопотання про розгляд питання або просто мав намір взяти участь в обговоренні, то в такому випадку зборами мав керувати його заступник (§ 29) [15, с. 4].

Голова палати наділявся досить широкими повноваженнями в частині проведення загальних зборів: тільки йому дозволялося перебивати промовців, робити їм зауваження тоді, коли вони говорили не по суті, після двох попереджень позбавляти слова, взагалі перервати або закрити загальні збори, якщо вважав таке за необхідне (§ 30). Для внесення доповнень та змін до Статуту та порядку, а також вирішення питання щодо позбавлення права займатися адвокатською діяльністю вимагалось 2/3 голосів не просто присутніх, а всіх членів палати (§ 35). Виконавчим органом палати був відділ, який очолював її голова. Засідання відділу були звичайні й надзвичайні. Останні засідання проводилися за почином голови, або в разі потреби самим відділом чи у випадку вимоги трьох його членів (§ 37) [8, с. 11].

Відділ з питань, які розглядав на своєму засіданні, приймав ухвали. Для правомочності їх вимагалось голосування принаймні чотирьох членів відділу та голови палати або його заступника. Що ж стосувалося накладення дисциплінарних стягнень (догани чи попередження) на адвоката, то за це мали проголосувати шість членів відділу та голова.

Прийняті згодом регламенти Львівської палати адвокатів були значно досконалішими, більшими за кількістю параграфів та норм, що регулювали її діяльність. Наприклад, регламент 1888 р. складався з 54 параграфів і містив значну кількість розділів, яких раніше не було або які лише згадувалися: про бюджет палати, про делегацію відділу, про комісію і референтів палати, про прийом до палати адвокатів, що перехід з інших палат, про державну мову, про канцелярію палати тощо.

Крім того, як зауважив Л. Ганкевич, при Львівській палаті адвокатів уперше зроблено спробу створити кодекс адвокатської етики [4, с. 185]. Його суть зводилась до того, що перед прийняттям цивільної чи кримінальної справи правник мав розглянути її в юридичному та етичному аспектах. Відмова від ведення справи практикувалась у двох випадках:

- справа є безнадійною з правової точки зору;
- справа викликає суперечку з основами загальної чи професійної етики.

Кодекс передбачав, що при розгляді кримінальних справ адвокат не має права відмовляти в допомозі обвинуваченому. Правник зобов'язаний справедливо ве-

сти справи осіб, що не здатні оплатити його послуги. Усе, що сказано клієнтом адвокатові, було професійною таємницею. Захисники мали користуватися взаємодопомогою у виконанні професійних обов'язків [5, с. 185]. Потрібно зауважити, що ряд пунктів зазначеного кодексу з деякими доповненнями і поправками лягли в основу Правил адвокатської етики, що ефективно використовуються і в наш час в Україні [1, с. 48].

Про практичну діяльність Львівської палати адвокатів у галузі судочинства цінні відомості подає сучасник подій А. Горбачевський, стверджуючи, що вона постійно працювала над питаннями покращення системи судочинства в Галичині. В основному суть цієї роботи полягала в узагальненні та аналізі статистичних матеріалів судових засідань [11, с. 53].

Адвокатська діяльність при палаті адвокатів значною мірою зосереджувалась також на участі в судових процесах. Зазначимо, що основна частина захисників Галичини, котрі виступали в політичних судових процесах, готувалися до промови заздалегідь. Як стверджує І. Гловацький, «з появою перших публікацій у пресі про вчинення політичного злочину захисники скуповували часописи, в яких друкувалася інформація про вчинення злочину, ретельно вивчали по мірі накопичення цей матеріал. Адже вони знали, що хтось із них усе-таки буде залучений до кримінального процесу, який мав розпочатися» [6, с. 5]. з огляду на це цілком закономірно, що коли адвокат був уже учасником процесу, його міркування стосовно причин учинення злочину, кваліфікацій дій підзахисного формувалися у вигляді своєрідних тез майбутньої промови. До завершення судового слідства промова адвоката набувала остаточного варіанту.

Характерно, що до тез виступу захисники долучали чимало вирізок з газет, юридичної чи іншої спеціальної літератури, яку цитували на судових дебатах. Така такі джерела надавалися мовою оригіналу, однак текст перекладався польською мовою. Аналіз документів дозволяє констатувати, що промови тогочасних захисників за змістом і формою склалися на досить високому рівні.

Зміст захисної промови українських адвокатів обумовлювалася особливостями політичних судових процесів, що проходили у Східній Галичині. у більшості кримінальних справ фігурувала група осіб. у різних місцевостях могло розглядатися багато таких справ. Тому в кримінальних справах український адвокат рідко коли здійснював захист одного підзахисного. Один правник міг виступати одночасно на боці декількох десятків осіб. Така особливість зумовила те, що він не просто здійснював захист своїх клієнтів, а певною мірою усіх обвинувачених у справі, тобто виконував функцію захисту за принципом солідарності з іншими адвокатами. Це давало можливість правнику тимчасово вибувати з процесу, де його підміняли інші адвокати, а потім знову включатися в процес тощо. Проте були випадки, коли одного підзахисного захищав не один, а декілька українських адвокатів [7, с. 11].

Правники між собою визначали, хто з них зосередить увагу на ґрунтовній суспільно-політичній та історичній характеристиці кримінальної справи, хто основний аспект у промові присвятить спростуванню доказів обвинувачення, хто всі свої навички застосує для юридичного аналізу кваліфікації злочину. Розподіл між

адвокатами обов'язку висвітлення структурних елементів промови мав особливе значення перед тим, як відбувався розгляд справи судом.

Таким чином здійснений аналіз джерел і літератури дозволяє стверджувати, що діяльність адвокатських палат у Галичині активізується з початком 1862 року. Першою виникає Львівська палата адвокатів, що була утворена на установчих зборах львівських правників у березні 1862 р. із затвердженням Статуту і порядку її діяльності міністерством юстиції Австрії в червні 1862 року. Станіславська, Тернопільська та Золочівська палати у другій половині XIX ст. об'єдналися із Львівською, а Перемишльська та Самбірська проіснували самостійно до прийняття в Польщі 1932 р. уніфікованого закону про адвокатуру, відповідно до якого вони також були об'єднані із Львівською палатою адвокатів.

Українські правники довгий час виношували ідею створення власної національної професійної організації. На прикладі Львівської палати адвокатів на початку XX ст. спостерігаємо помітне зростання їх чисельності в конкретній місцевості. 1910 р. кількість захисників становила 559, а 1913 р. – уже 1 206 адвокатів [8, с. 121]. Зауважимо, що станом на 1914 р. у Галичині та Буковині зафіксовано близько 1 500 адвокатів, з них українців – 74.

Правовий статус адвокатських палат до прийняття закону про адвокатуру від 6 липня 1868 р. визначався, насамперед, законом від 16 серпня 1849 р. та статутами кожної адвокатської палати. До компетенції палат належали: вибори голови палати, затвердження постійних комісій, розгляд апеляції стосовно тимчасово відсторонених або звільнених від обов'язків адвокатів, призначення ревізорів адвокатської діяльності.

Література

1. Адвокатська діяльність в Україні. Нормативна база / О. Роїна. – К.: КНТ, 2005. – 132 с.
2. Адвокатура України : навч. посіб. / В. К. Шкарупа, О. В. Філонов, А. М. Титов, Ю. Я. Кінаш. – К. : Знання, 2007. – 398 с.
3. Волошин М. Тим, що відійшли від нас у боротьбі за право / Михайло Волошин // Ювілейний Альманах Союзу українських адвокатів. – Львів, 1934. – С. 74–108.
4. Ганкевич Л. Десятиліття Союзу Українських Адвокатів / Лев Ганкевич // Ювілейний Альманах Союзу українських адвокатів. – Львів, 1934. – С. 38–46.
5. Гловацький І. Ю. Промови українських адвокатів Галичини на політичних судових процесах початку XX ст.: науково-практичний посібник / Іван Юхимович Гловацький. – Львів, 2004. – 284 с.
6. Гловацький І. Особливості розвитку інституту адвокатури на землях Східної Галичини і Буковини / Іван Гловацький // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 2003. – Вип. 38. – С. 119–127
7. Гловацький І. Ю. Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800–1939 рр.) / І. Ю. Гловацький. – Львів: СПОЛОМ, 2008. – 304 с.
8. Городницька Л. Кримінальне судочинство на Буковині (1774-1918 рр.) / Л. Городницька // Право України. – 1999. – № 12. – С. 109-111.
9. Гнатюк В. Наукове товариство імені Шевченка. з нагоди 50-ліття його заснування 1873-1923 / Володимир Гнатюк. – Львів, 1923. – С. 13.
10. Золота книга адвокатури України / [упоряд. Т. В. Варфоломієва, О. Л. Жуковська]. – К., 2006. – 292 с.
11. Історія Львова: у 3 т. / [Редколегія Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій]. – Львів : Центр Європи, 2007. – Т. 2. – 2007. – 559 с.

12. Історія держави і права України : навч. посіб. / А. С. Чайковський, В. І. Батрименко, О. Л. Копиленко та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 384 с.
13. Олесницький Є. Другий з'їзд польських правників і економістів / Євген Олесницький // Часопись правнича. Мнсячонік для теорії і практики. – 1889. – Ч. 8. – С. 137–140.
14. Pisko J. Zur Organisation der Advokatur / J. Pisko. – Wien, 1863. – 38 p.
15. Torosiewicz D. Mysli o powolaniu obrońców sądowych / Dawid Torosiewicz. – W., 1822. – 250 s.

Анотація

Бойчук А. Ю. Адвокатські палати як органи адвокатського управління на західноукраїнських землях другої половини XIX – початку XX століття. – Стаття.

У статті досліджено організаційно-правові основи становлення та діяльності адвокатських палат як органів адвокатського управління в Галичині у складі Австрії та Австро-Угорщини. Розкрито її місце та роль у державно-політичній системі. Виявлено переваги, недоліки та особливості їх функціонування, зумовлені специфікою системи державного управління Галичиною.

Ключові слова: адвокати, право, палати, суди, управління.

Аннотация

Бойчук А. Ю. Адвокатские палаты как органы адвокатского управления в западноукраинских землях второй половины XIX – начала XX века. – Стаття.

В статье исследованы организационно-правовые основы становления и деятельности адвокатских палат как органов адвокатского управления в Галиции в составе Австрии и Австро-Венгрии. Раскрыта их роль в государственно-политической системе. Выявлены преимущества, недостатки и особенности их функционирования, обусловленные спецификой системы государственного управления Галицией.

Ключевые слова: адвокаты, право, палаты, суды, управления.

Annotation

Boichuk A.Y. Bar Association as the legal profession management at Western second half of XIX – beginning of XX century. – Article.

This article examines the organizational and legal framework for the establishment and activities of lawyers' chambers as an advocate of management in Galicia in the Austrian and Austro-Hungary. Reveals its position in the state and the political system. Identified strengths, weaknesses and peculiarities of their functioning due to specific governance Galicia.

Key words: attorneys, law, chambers, courts, government.